УДК 336.22:352(477)

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.005

Гнатів Софія Любомирівна
студент, Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0009-0007-4620-7188

Науковий керівник: Назаркевич І. Б., доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗШИРЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю зміцнення власної дохідної бази територіальних громад України в умовах воєнного стану та зростання видаткових потреб місцевих бюджетів. Метою роботи є визначення резервів розширення податкової бази та обґрунтування заходів, спрямованих на підвищення фінансової спроможності громад. Дослідження проведено на прикладі Солонківської територіальної громади Львівської області за 2021–2025 роки. Застосовано порівняльний, структурно-динамічний і факторний аналіз, узагальнення наукових джерел та сценарне моделювання. Встановлено, що надходження єдиного податку, плати за землю і податку на нерухоме майно сукупно збільшилися з 50 622,60 до 102 947,83 тис. грн. Найбільший внесок у приріст забезпечив єдиний податок, тоді як земельні платежі наприкінці періоду майже відповідали рівню 2021 року. Обґрунтовано заходи з актуалізації земельно-майнових відомостей, удосконалення інформаційної взаємодії та підтримки платників. За базовим сценарієм на 2027 рік розрахункові додаткові надходження становлять 361,95 тис. грн за одноразових витрат 280 тис. грн. Резерви зміцнення фінансової спроможності пов'язані передусім із якістю земельно-майнового обліку, достовірністю інформації про платників і систематичною взаємодією з контролюючими органами.

Ключові слова: місцеві податки і збори, податкова база, територіальна громада, фінансова спроможність, майнове оподаткування, податкове адміністрування.

Abstract. The relevance of this study arises from the need to strengthen the own-source revenues of Ukrainian territorial communities under martial law and increasing local expenditure pressures. The aim is to identify opportunities to broaden the local tax base and substantiate measures to improve the financial capacity of communities. The analysis focuses on the Solonkivska Territorial Community in Lviv Oblast over 2021–2025. Comparative, structural, dynamic and additive decomposition methods were used alongside a review of academic literature and scenario modelling. Aggregate revenues from the single tax, land payments and immovable property tax increased from UAH 50,622.60 thousand to UAH 102,947.83 thousand. The single tax accounted for the largest contribution to this increase, whereas land revenues in 2025 were close to their 2021 level. The study proposes updating property and land records, improving lawful information exchange with tax authorities and strengthening taxpayer information services. Under the baseline 2027 scenario, estimated additional revenues amount to UAH 361.95 thousand against one-off implementation costs of UAH 280 thousand. These figures are scenario assumptions rather than observed effects and require subsequent validation. The findings may inform local budget planning and tax revenue monitoring.

Keywords: local taxes and fees, tax base, territorial community, financial capacity, property taxation, tax administration.

Вступ

Фінансова спроможність територіальних громад визначає їхню здатність виконувати власні та делеговані повноваження, підтримувати комунальну інфраструктуру й забезпечувати населення суспільними послугами. В умовах воєнного стану значення стабільних джерел місцевих бюджетів посилюється внаслідок додаткових безпекових потреб, переміщення населення та нерівномірного відновлення економічної діяльності. Місцеві податки і збори

залишаються важливими для фінансової автономії громад, оскільки органи місцевого самоврядування впливають на окремі параметри їх справляння в установлених законом межах.

Згідно зі статтями 10 і 12 Податкового кодексу України до місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів – туристичний збір і збір за місця для паркування транспортних засобів [1]. Водночас обсяг податкових надходжень не є тотожним рівню податкової автономії: громада не визначає самостійно всі елементи оподаткування. Д. Дема наголошує на необхідності розмежування власне місцевих податків і частини загальнодержавних платежів, зарахованих до місцевих бюджетів [2]. Ця відмінність має принципове значення для оцінювання реальних можливостей розширення дохідної бази.

Мета і завдання

Мета та завдання дослідження. Метою є визначення резервів розширення податкової бази територіальних громад і обґрунтування організаційних заходів для зміцнення їхньої фінансової спроможності в умовах воєнного стану. На прикладі Солонківської територіальної громади Львівської області проаналізовано динаміку основних місцевих податків за 2021–2025 роки, визначено внесок окремих платежів у загальну зміну надходжень, окреслено обмеження адміністрування та оцінено потенційний бюджетний результат запропонованих заходів.

Методи

Використано аналіз і узагальнення нормативно-правових та наукових джерел, горизонтальний і структурний аналіз бюджетних показників, адитивне розкладання приросту надходжень, порівняння та сценарне моделювання. Інформаційну основу становили систематизовані дані виконання бюджету Солонківської громади, державний вебпортал Open Budget, результати оцінювання фінансової спроможності громад та фахові публікації з проблем майнового оподаткування [3–7].

Результати та обговорення

Результати аналізу засвідчують, що основну частину досліджуваних місцевих платежів Солонківської громади формують єдиний податок, плата за землю та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. У сукупності їхні надходження збільшилися з 50 622,60 тис. грн у 2021 році до 102 947,83 тис. грн у 2025 році, тобто на 52 325,23 тис. грн, або 103,4 %. Цей приріст є номінальним і сам собою не характеризує зміну реальної купівельної спроможності бюджету.

У таблиці 1 наведено розподіл загального приросту за видами місцевих податків, що дає змогу встановити їхній внесок у зміну сукупного показника.

Таблиця 1

Факторний розподіл приросту надходжень основних місцевих податків Солонківської територіальної громади за 2021–2025 роки

Вид податку	2021 р., тис. грн	2025 р., тис. грн	Зміна, тис. грн	Внесок, %
Єдиний податок	32 347,68	72 129,35	+39 781,67	76,03
Плата за землю	13 937,49	13 927,49	−10,00	−0,02
Податок на нерухоме майно	4 337,43	16 890,99	+12 553,56	23,99
Разом	50 622,60	102 947,83	+52 325,23	100,00

Джерело: розраховано за систематизованими показниками виконання бюджету Солонківської територіальної громади [6].

Зростання надходжень єдиного податку на 39 781,67 тис. грн забезпечило 76,03 % загального приросту трьох досліджуваних платежів. У 2025 році на нього припадало близько 70,1 % їх сукупного обсягу. Ця концентрація свідчить про значення малого підприємництва для місцевої дохідної бази, але водночас створює чутливість до змін умов господарювання, кількості платників та загальнодержавних правил спрощеного оподаткування. Зростання доходу від єдиного податку не можна автоматично пояснювати підвищенням ефективності його адміністрування без даних про динаміку кількості платників і нарахованих зобов'язань.

Податок на нерухоме майно забезпечив 23,99 % сукупного приросту. Його надходження зросли з 4 337,43 до 16 890,99 тис. грн, майже в 3,9 раза. Така динаміка узгоджується зі зростанням фіскального значення нерухомості для приміської громади, проте самі надходження не дозволяють виокремити вплив нової забудови, зміни ставок, обліку об'єктів або сплати раніше нарахованих зобов'язань. Тому першочерговим завданням є вдосконалення інформації про площу, тип, власників і правовий статус оподатковуваних об'єктів.

Найменш стійкою складовою залишалася плата за землю. У 2022 році її надходження скоротилися до 4 353,15 тис. грн порівняно з 13 937,49 тис. грн у 2021 році; у 2025 році вони майже відновили початковий рівень і становили 13 927,49 тис. грн. Таким чином, різниця між початковим і кінцевим роками дорівнювала лише −10,00 тис. грн. Зіставлення даних вказує на необхідність перевірки повноти земельного обліку, актуальності нормативної грошової оцінки та виконання договорів користування землею. Проте визначити величину фактично недоотриманих коштів без додаткової інформації не можна.

Згідно з рейтингом фінансової спроможності громад Львівської області за підсумками 2025 року Солонківська громада належала до групи з високим рівнем спроможності. Частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду без трансфертів становила 37,0 %, рівень дотаційності – −0,8 %, а частка капітальних видатків – 51,0 % [7]. Ці характеристики підтверджують вагому роль власної податкової бази, однак не усувають ризиків її нерівномірного розвитку. Показник 37,0 % має іншу базу розрахунку, ніж частки окремих податків у таблиці 1, тому безпосереднє порівняння цих величин є некоректним.

Розширення податкової бази не слід ототожнювати з підвищенням ставок. Д. Дема, І. Шубенко та С. Давидчук пов'язують зміцнення місцевих фінансів з ширшими податковими повноваженнями та ефективнішим використанням наявних джерел надходжень [3]. Х. Патицька визначає неповноту майнових реєстрів, недостатню взаємодію податкових органів із місцевим самоврядуванням та обмежені можливості обліку серед проблем адміністрування майнових податків [4]. О. Десятнюк, А. Крисоватий, Б. Шулюк, Ф. Ткачик і В. Маслій також обґрунтовують значення узгодження даних та співпраці фіскальних інституцій [5].

Для Солонківської громади сформовано три пов'язані напрями організаційних змін. Перший охоплює звірку даних про нерухомість із доступними відомостями державних реєстрів та уточнення об'єктів, щодо яких наявні інформаційні розбіжності. Другий передбачає систематизацію відомостей про земельні ділянки комунальної власності, кадастрові номери, нормативну грошову оцінку і строки орендних договорів. Третій спрямований на інформаційну підтримку підприємців, своєчасне оприлюднення чинних ставок і пільг та щоквартальне відстеження надходжень єдиного податку. Всі заходи повинні здійснюватися з дотриманням законодавчого розподілу повноважень між сільською радою і Державною податковою службою [1; 4].

Моніторинг результатів потребує розмежування адміністративних показників і фактичного бюджетного ефекту. Кількість перевірених об'єктів, частка усунених розбіжностей та періодичність оновлення реєстрів характеризують виконання організаційних завдань, але не дорівнюють додатковим надходженням. Фінансовий результат визначають лише за підтвердженими сумами, зарахованими до бюджету внаслідок конкретних заходів. Такий порядок зменшує ризик подвійного врахування одного платежу одночасно як результату

інвентаризації, цифровізації та консультаційної роботи. Для оцінювання програми слід також обліковувати поточні витрати на супровід даних, які не входять до первинного кошторису.

Для попередньої оцінки фінансових наслідків розроблено три сценарії на 2027 рік. У базовому сценарії прийнято умовні прирости податкового потенціалу: 1,0 % для нерухомості, 1,0 % для плати за землю та 0,2 % для єдиного податку за частки фактичної сплати додаткових зобов'язань 80 %. Відносно надходжень 2025 року отримано розрахункові додаткові ресурси відповідно 135,13; 111,42 і 115,41 тис. грн. Сукупний прогноз становить 361,95 тис. грн; за попередніх одноразових витрат 280 тис. грн чистий результат першого року дорівнює 81,95 тис. грн. Значення побудовані на авторських припущеннях, не характеризують доведений вплив запропонованих дій та підлягають уточненню за фактичними витратами, виявленими об'єктами й сплаченими зобов'язаннями.

Чутливість прогнозу проявляється в різниці між альтернативними результатами. За обережного сценарію додаткові надходження становлять 180,98 тис. грн і не покривають запланованих витрат; за оптимістичного – 610,50 тис. грн. Отже, позитивний результат базового сценарію не є гарантованим, а бюджетне рішення потребує зіставлення очікуваних надходжень із ризиком перевищення кошторису.

Обмеження дослідження пов'язані з відсутністю повного масиву даних про кількість об'єктів оподаткування, нараховані зобов'язання та податковий борг. Тому проведений факторний розклад встановлює внесок видів податків у зміну бюджетних надходжень, але не вимірює причинної ефективності їх адміністрування. Перспективним інструментом наступного етапу є інтегральний моніторинг повноти обліку, сплати, заборгованості та динаміки доходів після отримання відповідних відомостей ДПС.

Висновки

Дослідження Солонківської територіальної громади виявило зростання сукупних надходжень трьох основних місцевих податків за 2021–2025 роки за одночасної нерівномірності їхньої структури. Найбільший внесок у приріст забезпечив єдиний податок, найвищу відносну динаміку продемонструвало оподаткування нерухомості, тоді як земельні платежі лише повернулися до початкового рівня. Резерви зміцнення фінансової спроможності пов'язані передусім із якістю земельно-майнового обліку, достовірністю інформації про платників і систематичною взаємодією з контролюючими органами. Сценарні розрахунки визначили потенційний бюджетний результат комплексу заходів, проте його реалізація залежить від фактичного розширення оподатковуваної бази та виконання додаткових зобов'язань. Такий підхід поєднує фіскальні потреби громади з обмеженнями правового режиму воєнного стану та вимогами довгострокової бюджетної стійкості.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 18.11.2026).

2. Дема Д. І. Трансформація місцевих податків та зборів в Україні. Наукові горизонти. 2019. Т. 22, № 4 (77). С. 13–20. DOI: 10.33249/2663-2144-2019-77-4-13-20

3. Дема Д. І., Шубенко І. А., Давидчук С. М. Місцеве оподаткування: сучасний стан та досвід країн Європейського Союзу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2023. № 28 (56). С. 69–76. DOI: 10.25264/2311-5149-2023-28(56)-69-76

4. Патицька Х. О. Удосконалення механізму адміністрування майнових податків в Україні: посилення ролі органів місцевого самоврядування. Світ фінансів. 2025. № 2 (83). С. 67–80. DOI: 10.35774/sf2025.02.067

5. Десятнюк О., Крисоватий А., Шулюк Б., Ткачик Ф., Маслій В. Емпіричні аспекти впливу взаємодії фіскальних інституцій на адміністрування майнових податків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2025. Т. 2, № 61. С. 102–114. DOI: 10.55643/fcaptp.2.61.2025.4633

6. Бюджет Солонківської сільської територіальної громади (код 1352800000): доходи місцевого бюджету. Державний вебпортал бюджету для громадян Open Budget. URL: https://openbudget.gov.ua/local-budget/1352800000/local-incomes (дата звернення: 18.11.2026)

7. Експертна оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2025 року (рейтинг). Децентралізація. 2026. URL: https://decentralization.gov.ua/news/20584 (дата звернення: 18.11.2026)